

Auktoro: Thomas Köhler

I bazikani idea katar i „Teoria e digitalnikane sikljovipaski“ (Köhler 2021) kaj ani interakcia ano sikljovipasko trujalipe kerel pe ko temelo e evidentongo thaj e čačikane personenca thaj lengere digitalnikane sikavipanca. Dureder, lafi si vašo kadava kaj i teoria e digitalnikane sikljovipaski ko jekh si dromardi ke evidente e siklengiri thaj sikavnengiri. Premal i teoria, i jekhto digra e digitalizaciaki hačarel e sikavipa e akterongo ano sikljovipe temelime ke evidente, a kadala si e sikavne thaj e sikle. Ki dujto digra ani interakcia sade e evidentia e siklengiri thaj e sikavnengiri v.p. nanaj minsa ano sakodivipe. Ko agor, ane varesave čipote šaj te ikljovel i trinto digra savate thaj i fizikani konfiguracia (mašine) keren interakcia e siklesa vaj sikavnesa vaj pale jekh averenca. Ani sakoja čipota, i interakcia cxidel katar e evidente, bizo te ovel dikhlo si vaj na lav e manušeske vaj roboteske vaj pale kompjuterikane mašinake.

Te lelja pe ko dikhipe akava butvarengo maškar vjavahari e manušengoro thaj e mašinengoro, but psihologikane, amalnikane thaj etikane aspekte oven bare džanlipastar ani praktika. I kiberetika si filozofikani v.p. etikani disciplina, a dikhel pe ko keripe buti e labarnengiri thaj lengo asaripe ki individua thaj amalnipa. (Tavani thaj av., 2013; Marquet & Köhler, 2017). Sakova didaktikano modeliripe e digitalnikane terminirime percepciengo, konstrukcie thaj evaluacia ano sikljovipe trubul te len pe ko dikhipe ki etikani perspektiva, ulavde kana vakeras vašo labaripe ki artikani inteligencia (AI). Ano sakova sistemo e sikljovipaske tehnologiako (ed tech), i etika avdive dikhel pe sar relevantikani. Telo kadava hačarel pe o etikano, antropologikano, juristikano (poxari) thaj amalnikane aspektia ke socio-tehnikane lačharipa. Kadaleske e sikljovipaske butikerutne trubul te oven siklikane ko jekh sahno (mediakoro) didaktikano modelo. Thaj adžukhar, dikhel pe te ovel kerdi generikani orientacia sar klidardo resipe vašo etikano, juristikano thaj amalnikane xošimo thaj obligaciako barjovipe e kompleksnikane IT trujalipa. Misaleske, šaj te keren pe PAPA modelia (Ng, 2020.) kadaleske so vov majbut pherel e interesia e sikavnengere thaj aver edukatorengere.

Privatnipe: Čačipe ko ikerkeripe vaj ikaldipe e terminirime informaciengo vaši persona.

Durustipe: Integriteto thaj čačipe e informaciengoro.

Plesutnipe: Akaja dimenzia phandel plesutnipe upral e informacie sar thaj plesutne čačipa.

Resljaripe: Šajdipe i persona vaj firma te lel informacie.

O PAPA modelo si kerdo vašo adolescentia te šaj te xošinel e trubutnipa ko kibernetikano sikljovipe. E čhave katar 10 dži 19 berš dikhen te arakhen plesutno identiteto. Butvar phanden pe e rizikane vjavaharesa, majbut ano digitalnikano sundal. Te šaj te arakhen pe katar o bilačo vjavaharipe, trubul te sikljovent, vaj pale te bičhalen pe ki kibernetika.

Tehnikane, akava gindljaripe šaj te ovel khedime ano sakova digitalnikano xaleti, thaj adžukhar ovel pašeder e sikavnenge thaj e siklengere. Vov šaj te astarel verver multimediake, interakciake networkoskere aplikacie, ko so o dizajno thaj i mediumengiri implementacia trubul te ovel e dende arkasa katar o (mediakoro) didaktikano modeliripe (Köhler, 2021). Palo adava, šaj te keren pe e opcie vašo mediakoro didaktikano pervazipe, majanglal e ulavde interesosa vaše načirlutne trendia ki digitalnikani didaktika, a palo kadava vašo džanlipe e terminirime objektoske vašo digitalnikano sikljovipe.

Te šaj te ovel praktikano butiko vašo kibernetikano resipe, praktikane trubul te ovel thaj kerdi i praktika. Misaleske, o proekto Complex Ethics, del xaleti vašo sadano labaripe: <https://www.complexethics.de>.

Uzal o keripe akale xaletosa, misaleske e etikane pučipa si phandle thaj e artikane intelegenciasa thaj šaj te keren pe sar modelo thaj te hačaren pe kana dikhel pe i konstrukcia, percepcia thaj i evaluacia e sikavipaskere praktikakoro ane sundala so si temelime ki tehnologia.

Tipo digitalnikane studentosko	Deskripcia	Tipo digitalnikane sikavnesko	Deskripcia	Reprezentacia
Online studento I	Sinhronizirimo online studento	Tele-sikavno / online tutoro (sinhronizirimo)	Čačutno sikavno, numaj online	fizikani persona
Online studento II	mediake reprezentacie e studentoskere ani interakcia (palo šajdipe asinkronikane)	mediake reprezentacie e sikavneskere/ tutoreskere ani interakcia (palo šajdipe asinkronikane)	jekhtipikani digra	maškaripaski digra
Virtualnikano studento	I data e studentongi	virtualnikano sikavno	avatar vaj AI	reprezentacia e personakiri
Roboto vašo sikljovipe	mašina vašo sikljovipe	Roboto vašo sikljovipe	mašnikano sikljovipe	Fizikano motoro

Literatua

Köhler, T. (2021). *Didactic modeling of a digital instrument for the perception, construction and evaluation of ethical perspectives in AI systems*. 8th International Conference on Learning Technologies and Learning Environments.

Marquet, P. & Köhler, T. (2017). The empowerment of users: rethinking educational practice online. In F.M. Dobrick, J. Fischer & L. M. Hagen (Hrsg.), *Research Ethics in the Digital Age. Ethics for the Social Sciences and Humanities in Times of Mediatization and Digitization* (70-84). Berlin: Springer Verlag.

Ng, W. S. (2020). A self-assessment approach to Adolescents' Cyberethics Education. *Journal of Information Technology Education Research*. S. 555-570.

Tavani, H. T. (2013). Cyberethics. In A.L. Runehov & Oviedo, L. (Hrsg.), *Encyclopedia of Sciences and Religions* (565-570) Dordrecht: Springer Netherlands.